

A nap utolsó szekciójában elsősorban meteorológiai és légkörfizikai témájú előadásokat hallhattak a résztvevők, például a magyarországi hóviszonyok alakulásáról, a mediterrán ciklonok kategorizálásáról, valamint a Golf-áramlat lehetséges összeomlásának statisztikus fizikai előrejelzéséről.

Összességében elmondható, hogy a magas színvonalú szakmai előadások iránt jelentős érdeklődés mutatkozott a kutatói

közösség részéről. Ugyanakkor a jövőben érdemes nagyobb hangsúlyt fektetni a rendezvény népszerűsítésére a releváns szakokon tanulmányokat folytató egyetemi hallgatók körében.

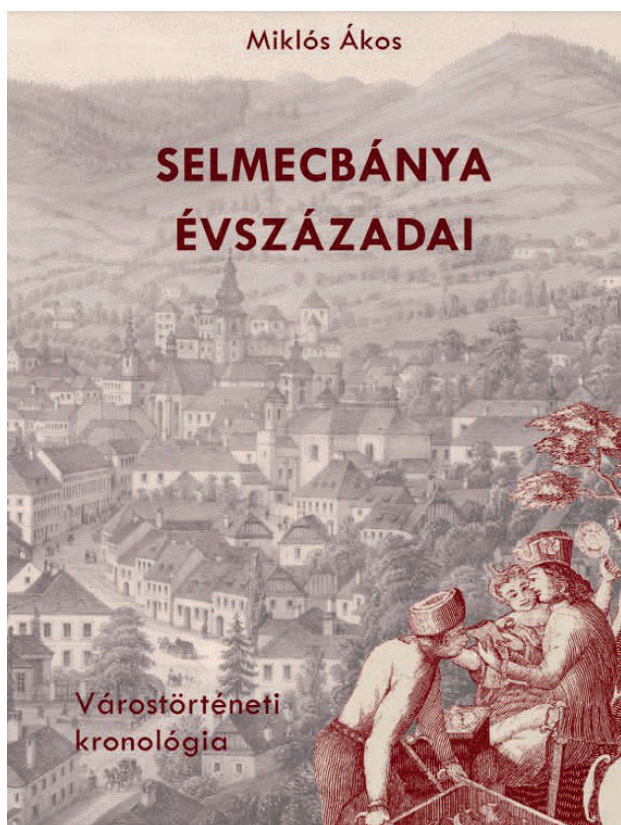
Rózsa Szabolcs és Bozóki Tamás

IUGG MNB elnöke és titkára

Könyvismertetés

Miklós Ákos: Selmecebánya évszázadai

Várostörténeti kronológia

Bányászattörténeti Kutatások Alapítvány, Rudabánya, 2024. 197 oldal. Letölthető a Magyar Elektronikus Könyvtárból: <https://mek.oszk.hu/25500/25595/>

Előbb a szerzőről. Miklós Ákos 2012-ben fejezte be – kiváló eredménnyel – tanulmányait Székesfehérváron, az akkor éppen 50 esztendő GEO-ban. Hallgató korában aktív részese volt a selmeci diákhagyományoknak, szakestélyeken többször töltötte be a nótabíró tisztségét, erre utal alias neve is: *Dalospacsirta*. A végzést követően másfél esztendőt töltött el önkéntesként Selmecebányán, a környék térképezésével, történetének feltárásával foglalkozott, közben szlovákul is megtanult (nyelvismeret nélkül e mű nem jöhetett volna létre). Később elvégezte az ELTE térképész szakát is.

Selmecebánya egykori Akadémiáját négy magyar város (Sopron, Miskolc, Dunaújváros, Székesfehérvár) felsőoktatása tartja elődjének és a selmeci diákhagyományok ma is élnek (szerepelnek az UNESCO Szellemi Kulturális Örökség magyar nemzeti jegyzékében). Az Akadémia sorsa, exodusa és a diákhagyományok múltja iránt ezért van érdeklődés. Jól tette azonban a szerző, hogy nem a szűkebb értelemben vett Akadémia-történetet meséli el, hanem azt sokkal tágabb földrajzi, történeti környezetbe helyezi – ezért gondolom jó választásnak, hogy magának a városnak a történetére koncentrál, amit a cím is kifejez. Az időrend nem a szokásos „első írásbeli említés”-sel kezdődik, hanem magával az ősrobbanással és a földtörténeti korok tájra gyakorolt hatásával. Ez is érthető, hiszen Selmecebánya alapvetően bányaváros volt, az arany- és ezüstművelés fő helyszíne a középkori Magyar Királyságban, így az ércek keletkezéstörténetét is érdemes megismerni.

Maga a várostörténeti kronológia így tagolódik fejezetekre: őskor, római kor, a népvándorlás kora, majd a XI. századtól évszázadok szerinti bontásban máig. Kiemelt szerep, részletesebb bemutatás jut Selmecebánya „aranykorának” (XIV. század), „ezüstkorának” (XVIII. század), az Osztrák-Magyar Monarchia időszakának, az 1918-19-es államfordulatnak (szlovákul: *prevrat*) és az ezt követő időszaknak. Itt külön kiemelném, hogy Selmecebánya Trianon utáni történetét – magyar szemmel legalábbis – senki nem írta meg, erre a Szerzőn kívül bizonyára kevesen lennének képesek. A minket leginkább érdeklő rész, vagyis az Akadémia kényszerű költözkései eseményei is pontosan, részletesen, elfogultság nélkül (a 100 éves évfordulón feltárt új tények beépítésével), a selmeci, budapesti, soproni történeteket párhuzamosan követve kerültek be a kronológiába. A kiadvány tartalmi felépítése egyébként a kronológiáknak megfelelő: vastag betűkkel a dátum, majd kicsit beljebb az esemény rövid tényyszerű leírása. A dátum többnyire napra pontos (van, ahol a napon belüli órát is megadja), de van, ahol a dátumot csak évszámmal, évtizeddel, vagy még nagyobb bizonytalansággal lehet megadni. A dátum előtt kis piktogramok segítik a tematizálást: így tartalmi szempontból például megkülönböztet világtörténelmi és országos eseményeket, királyok uralkodási időszakát (koronával jelölve), bányászati-kohászati, erdészeti vagy építészeti vonatkozásokat, városi vagy városkörnyéki általános eseményeket. Az oktatási eseményeket nyitott könyv, a diákélet eseményeit söröskorsó piktogram jelzi a dátumnál.

Azt gondolnánk, hogy egy várostörténeti kronológia végigolvasása unalmas, és csak olyankor vennénk elő, amikor egy lexikont. Esetünkben azonban ez nem így van. Bár az ismertető szöveg az egyes dátumoknál tömör és szenvtelen, a város története azonban roppant fordulatos, érdekes, az eseményeknek pedig máig kiható következménye és tanulsága van. Segíti a figyelem fenntartását, hogy a szöveg stílusa visszafogott, olvasmányos, sok újdonságot, gyakran pedig elgondolkodtató megállapításokat tartalmaz.

Megtudhatjuk például, hogy a XIV. század közepén az európai aranytermelés 80%-át, az ezüst-termelés 25%-át magyarországi bányák adták. Selmec pedig (a XVI. században) a hét magyar bányaváros összesített ezüst-termelésének kétharmadát adta. Amikor a király (II. Lajos 1524-ben) a várható török támadás elleni fegyverkezéshez kb. 2,5 kilónyi ezüstöt kért, Selmec városa nem adott, mondván saját védelmükről kell gondoskodniuk. („Ez egyrészt mutatja, hogy a polgárokat nem érdekelte az ország egészének védelme, másrészt azt, milyen csekély volt ekkoriban az eladósodott király hatalma és tekintélye.”)

Nagyon érdekes és tanulságos a Rákóczi-szabadságharc és az 1848-49-es szabadságharc selmeci eseményeinek kronológiája. 1848 májusában például volt egy zászló-vita a diákság körében arról, hogy milyen sorrendben tüzzék ki a német, a magyar és a szlovák zászlót egy kávéházon. Ezen összevesztek, és 133 fő nem magyar érzelmű diák elhagyta Selmecet. Ennek következménye lett Stájerországban a leoben, Csehországban pedig az ostravai műszaki egyetem megalakulása...

A kronológiából számos ismert és kevésbé ismert dolgot is megtudhatunk. Selmecen indult meg már az 1560-as években a bányatérképezés, itt rendezték meg 1786-ban az első nemzetközi műszaki-tudományos konferenciát. Selmecen, az evangélikus líceumban tanult Petőfi Sándor (1838 szeptemberétől, de csak fél évig, mert megbuktatták magyar történelemből), ugyanitt tanult és érettségizett Mikszáth Kálmán (1866-ban). Itt festette 1899-ben Csontváry-Kosztka Tivadar híres festményét, rajta az Erzsébet királynéra emlékeztető E jelű erdőirtás-folttal.

Az 1871-es esztendő örvendetes volt abból a szempontból, hogy ősztől már az Akadémia minden szakán és évfolyamán magyar nyelven folyt az oktatás, de ugyanebben az évben a diákság két pártra (két társaságra) szakadt, amit megsínylettek a következő évek. 1879-ben Ifjúsági Kör néven egyesült a két társaság és „ez a kör lett letéteményese mindannak, amit ma Selmeci Hagyományok név alatt ismerünk”.

Oktatóként az 1872-es esztendőnél érdekes volt olvasnom az Akadémián bevezetett átfogó reformokról: a nagyobb autonómiáról, az új szakokról, a diploma bevezetéséről a végbizonyítvány helyett, valamint arról, hogy a hallgatóság nagyobb tanszabadságot kapott (mint az újabb időkben, a kreditrendszerben). Az 1876-os esztendőnél viszont ez olvasható: „Visszaállítják a kötött tanítás rendszerét, mivel az 1872-ben bevezetett tanszabadság nem hozott eredményt: a hallgatók háromnegyede nem kollokvált, és eredmény nélkül távozott az Akadémiáról.”

A kiadvány erényének tartom, hogy – érzésem szerint – a „nehéz” témákat is tényszerűen, pártatlanul, valóságűen mutatja be. Ilyen az evangélikus-katolikus viszony, amely többször megmérgezte a város életét, vagy a magyar-szlovák viszony (az erőltetett magyarosítással és erőltetett szlovákosítással), amelyet máig nem „oldott békévé az emlékezés”.

Számomra a legizgalmasabb volt olvasni a második világháború utáni történeteket leíró, mintegy 20 oldal terjedelmű részt (amely a 2023-as emlékezőtűzvésszel zárul) – talán azért, mert ezen események jó részét magam is átéltem. Először arra gondoltam, hogy szó szerint idézek néhány bekezdést, bemutatandó a szerző kifinomult stílusát, tömör helyzetleírását, de letettem erről, mert annyi mindent kellene idéznem. Itt is párhuzamosan sorjáznak a közelmúlt eseményei, történései a városra koncentrálva, de kitekintve a világra és a selmeci kötődésekre is. Itt már óvatos értékeléseket, véleményeket is olvashatunk, szóba kerül a jövő, amely mindannyiunk előtt rejtélyes. Csak ajánlani tudom ennek a résznek az olvasását, mert a mai város problémái, a fiatalok gondjai, a diákhagyományok sorvadása, az asszimiláció, a globalizáció, a dzsentifikáció (ezzel a szóval itt találkozom először) voltaképpen mindnyájunkat érintenek.

A könyv végén 112 tételes forrásjegyzék és mintegy 30 oldalas függelék található. A függelékben szerepel – többek közt – földtörténeti áttekintés, idővonal, népesség-statisztika, bányászati kitermelési adatsor, névsor a városvezetőkéről, bányagazdagokról, akadémiai vezetőkről. Ezek mind értékes, konkrét adalékok a történehez. Leginkább azonban azt az öt színes, igényes térképet tudtam értékelni, amelyet a szerző maga készített. Az egyik térkép a selmeci bányavidék áttekintő domborzatos térképe (M=1:90000), a másik négy pedig a belvárost ábrázolja négy időpontban (1400, 1700, 1900, 2000) az akkor használatos helynevekkel és nyelveken. (Utóbbi két térkép e számunk hátlapján is látható.)

Aki megpróbált már kronológiát összeállítani, tudja, hogy ez egy rendkívül időigényes, aprólékos, nagy kitartást kívánó munka, hiába vannak forrásaink, mert azokat fel kell kutatni és ellenőrizni, mivel gyakran találkozunk hiányokkal, ellentmondásokkal, a korabeli elnevezések helytelen használatával. (Magam csak egy kétoldalas kronológiát állítottam össze „A GEO 30 éve” című kiadványba a hazai geodéta-képzés történetéről, de nagyon megszenvedtem vele.) Miklós Ákosnak nagy köszönettel tartozunk azért, hogy időt, fáradságot nem kímélve Selmecbánya kronológiáját megírta, s benne a legújabb kori, a várossal összefüggő történeteket is szerepelteti, felvetve a jövő kérdéseit is (amiben a személyes vélemény is természetesen megjelenik). A selmeci diákhagyományok története is jobban érthető, értékelhető ebbe a történetbe beágyazva.

Biztos vagyok benne, hogy a jövő értő és érdeklődő ifjai, kutatói hasznosnak, értékesnek találják e művet. Kívánom, használják fel sokan, hiszen a Magyar Elektronikus Könyvtárból bárki számára elérhető.

Busics György